МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ І ЕКОЛОГІЇ

НАУКОВИЙ ВІСНИК ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Випуск 9

Херсон
2018

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пилипенко І.О. *– доктор географічних наук, доцент, декан факультету біології, географії і екології Херсонського державного університету.*

Заступник головного редактора:

Мальчикова Д.С. *– доктор географічних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-економічної географії Херсонського державного університету.*

Відповідальний секретар:

Машкова О.В. *– кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-економічної географії Херсонського державного університету.*

Члени редакційної колегії:

Барановський М.О. *– доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри географії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;*

Вишневський В.І. *– доктор географічних наук, професор, професор кафедри країнознавства і туризму Національного авіаційного університету;*

Гукалова І.В. *– доктор географічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту географії Національної академії наук України;*

Давидов О.В. *– кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри екології та географії Херсонського державного університету;*

Кисельов Ю.О. *– доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри геодезії, картографії і кадастру Уманського національного університету садівництва;*

Мельничук А.Л. *– кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри економічної та соціальної географії Київського національного університету імені Тараса Шевченка;*

Молікевич Р.С. *– кандидат географічних наук, старший викладач кафедри соціально-економічної географії Херсонського державного університету;*

Нємець К.А. *– доктор географічних наук, професор, професор кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;*

Нємець Л.М. *– доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;*

Чаплінський Павел *– доктор габілітований, професор географії кафедри дослідження міст і регіонів, факультет наук про Землю Щецинського університету (м. Щецин, Республіка Польща);*

Підгрушний Г.П. *– доктор географічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу суспільно-географічних досліджень Інституту географії НАН України;*

Топчієв О.Г. *– доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри економічної та соціальної географії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;*

Ушкаренко Ю.В. *– доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії та міжнародних економічних відносин Херсонського державного університету;*

Яворська В.В. *– доктор географічних наук, професор, професор кафедри економічної та соціальної географії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.*

Затверджено відповідно до рішення вченої ради Херсонського державного університету (протокол від 28.11.2018 р. № 4)

Журнал включено до наукометричної бази даних Index Copernicus (Республіка Польща)

Наказом Міністерства освіти і науки України №1222 від 07.10.2016 видання включено до переліку наукових фахових видань України за галуззю «Географічні науки»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21082-10882 Р від 24.11.2014 року
видане Державною реєстраційною службою

ISSN 2413-7391

© Херсонський державний університет, 2018
© Оформлення «Видавничий дім «Гельветика», 2018

Мартинюк В.О., Зубкович І.В., Андрійчук С.В.
ЛАНДШАФТНО-ГЕОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТЕРМІЧНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ ПРИРОДНО-АКВАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ ОЗЕРА СВІТЛЕ (ВОЛИНСЬКЕ ПОЛІССЯ) **131**
Мирза-Сіденко В.М., Маслова Н.М.
ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ЛІСОУСТРОЮ ТА ЛІСОКОРИСТУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ **140**
Farida Mustafayeva
ROLE OF ALTERNATIVE AND RENEWABLE ENERGY SOURCES IN THE IMPROVEMENT OF THE ECOLOGY OF SHIRVAN CITY **147**
Онойко Ю.Ю.
СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ **154**
Охременко І.В., Новгородська Г.В.
ЕКОЛОГО-АУДИТОРСЬКИЙ АНАЛІЗ ОБ'ЄКТІВ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ДАНОН-ДНІПРО») **158**
Пасічник М.П.
ОЗЕРНИЙ САПРОПЕЛЬ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ТА РЕСУРСИ **163**
Прохорова Л.А., Непша А.В., Завьялова Т.В., Сапун Т.А.
ОСОБЕННОСТИ ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКОГО СТРОЕНИЯ КОС И ПЕРЕСЫПЕЙ СЕВЕРНОГО ПОБЕРЕЖЬЯ АЗОВСКОГО МОРЯ **169**
Прохорова Л.А., Непша А.В., Иванова В.М.
СОВРЕМЕННЫЕ ЧЕРТЫ РЕЛЬЕФА СЕВЕРО-ЗАПАДНОГО ПРИАЗОВЬЯ **176**
Шакірзанова Ж.Р., Докус А.О., Романова Є.О., Ємельянова К.Б.
РОЗРАХУНКОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МАКСИМАЛЬНОГО СТОКУ ВЕСНЯНОГО ВОДОПІЛЛЯ РІЧОК ПІВДНЯ УКРАЇНИ **183**
Щеглов О.А.
ЗИМОВІ СИНОПТИЧНІ ПРОЦЕСИ, ЩО ФОРМУЮТЬ ЗНАЧНІ ЗА ПЛОЩЕЮ ОСЕРЕДКИ З АНОМАЛЬНО ВИСОКОЮ ТЕМПЕРАТУРОЮ ПОВІТРЯ В СХІДНІЙ ЄВРОПІ **194**
Юрасов С.М., Кур'янова С.О., Алексєєнко О.А.
ЧАСОВА МІНЛИВІСТЬ І РОЗПОДІЛ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ВОД НА ПРИКЛАДІ Р. ДНІСТЕР – М. БІЛЯЇВКА **201**

СЕКЦІЯ 3
ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ
Арсененко І.А., Донченко Л.М., Левада О.М., Донець І.А.
ГЕОПРОСТОРОВЕ РОЗМІЩЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВСЕСВІТНЬОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У СВІТІ **210**
Бернадська Г.О.
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ **219**
Гурова Д.Д., Зайцева В.М., Яценко Д.Я.
КРАФТОВИЙ ПИВНИЙ ТУРИЗМ **227**
Косенко Ю.Ю.
ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ **233**
Мельнійчук М.М., Зейко В.О.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАЙПОПУЛЯРНІШИХ АВТОБУСНИХ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ ШКОЛЯРІВ ТА МОЛОДІ ВОЛИНІ **239**
Нестерчук І.К.
ГАСТРОНОМІЧНИЙ ОБРАЗ ТЕРИТОРІЇ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ПОЛІССЯ В ТУРИСТИЧНОМУ ПРОЕКТУВАННІ **245**
Ткачук Л.М.
ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ З ПОЗИЦІЙ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМИХ МОДЕЛЕЙ СИСТЕМ ТУРИЗМУ **251**

СЕКЦІЯ 4
ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА
Браславська О.В., Герасименко О.В.
ВИПЕРЕДЖУВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ – НЕОБХІДНА УМОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ **259**
Мельник І.Г., Деканенко О.І.
ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ГЕОГРАФІЇ НАСЕЛЕННЯ **265**

СЕКЦІЯ 4
ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА

УДК 37.016:91

Браславська О.В.,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри географії та методики її навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Герасименко О.В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри географії та методики її навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ВИПЕРЕДЖУВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ – НЕОБХІДНА УМОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

У статті розкрито суть випереджувального навчання та визначено його вплив на формування предметних географічних компетентностей учнів. Доведено, що такий вид навчання сприяє вдосконаленню педагогічної техніки вчителя та створенню умов для навчально-пізнавальної діяльності учнів, забезпечуючи їх плідну взаємодію.
Ключові слова: географічні компетентності, випереджувальне навчання, методика навчання.

В статье раскрыта суть опережающего обучения, определено его влияние на формирование предметных географических компетентностей. Доказано, что такой вид обучения способствует совершенствованию педагогической техники учителя и созданию условий для учебно-познавательной деятельности учащихся, обеспечивает плодотворное их взаимодействие.
Ключевые слова: географические компетентность, опережающее обучение, методика обучения.

Braslavskaya O.V., Herasymenko O.V. PREVENTION EDUCATION – NECESSARY CONDITIONS FOR FORMING SUBJECTS OF GEOGRAPHICAL COMPETENCIES OF URGES

The article reveals the essence of advanced teaching and determines its influence on the formation of subject geographical competences and competencies, which contributes to the improvement of pedagogical techniques and the creation of conditions for students' learning and cognitive activity, which ensures fruitful interaction between teachers and students.

The purpose of the article is to determine the role of the method of advanced training in the formation of geographical competences and competences of students in geography classes.

Scientific researches of advanced education were studied by S. Lysenkov, S. Goncharenko, M. Yarmachenko; Issues of competence in geographic education are devoted to the scientific researches of L. Vishnikina, I. Zhuravli, V. Spivakovsky, O. Tymets, and others. At the same time, the issue of advanced learning as a prerequisite for the formation of the subject geographical competences of students by scholars is considered tangentially.

The teaching method, like all didactics, is experiencing a difficult period: there is a renewal of general secondary education; new concepts of education, standards, which describe not only the content but also the requirements for learning outcomes, are created; the socio-professional functions of the teacher are complicated, the question of methodical skill, the ability to creatively approach the organization of the educational process, the transition from the school of memorization to the school of thought and activities

A compulsory component of such creativity is the mastery of teaching methods and pedagogical skills. Creativity of the teacher - an essential element of pedagogical activity. That is why it is important to learn and master the pedagogical technologies, which become the basis of the teacher's creative activity. Many years of experience in school as a geography teacher repeatedly "prompted" new and new technology learning. One of my favorite methods was advanced teaching as a prerequisite for the formation of objective geographical competencies and competencies.
Key words: geographical competence, advanced training, teaching methods.

Постановка проблеми. Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості. Сучасна географічна освіта зазнає суттєвих перетворень щодо змісту, методів і організаційних форм навчання, а також діяльності як цілісної системи, що має забезпечувати безперервний характер становлення і розвитку творчої особистості, здатної бути максимально корисною для суспільства. Крім того, географічна освіта в закладах загальної середньої освіти покликана сформувати систему раціонального мислення й поведінки людини засобом розвитку в неї цілісної природничо-наукової картини світу.

Одним із основних елементів Нової української школи, нового погляду на урок і на весь навчальний процес є зміна ставлення до учня як до суб'єкта навчання і виховання. Адже соціальне замовлення сучасного етапу розвитку держави – це особистість, здатна творчо засвоювати знання шляхом використання прогресивних технологій навчання, до яких можна віднести і випереджувальне навчання. Проблема засвоєння складних для сприйняття розділів, тем шкільної програми з географії вимагає системної праці як учителя, так і учнів, підготовки випереджувальних завдань, які сприятимуть поліпшенню якості навчання школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Випереджувальне навчання полягає в попередньому пробному вивченні найскладнішого матеріалу задовго до його проходження за програмою (ознайомлення з поняттями майбутньої теми, потім їх уточнення й узагальнення матеріалу, на основі чого відкриваються нові перспективи, розвиваються мисленнєві прийоми). Такий метод забезпечує високу якість засвоєння знань і дає змогу помітно скоротити період навчання. У педагогічну теорію і практику випереджувальне навчання ввела педагог-новатор С.М. Лисенкова» [6, с. 84].

Наукові дослідження випереджувального навчання стали доробком С. Лисенкової, С. Гончаренка, М. Ярмаченка; питанням формування географічної компетентності особистості присвячені наукові розвідки Л. Вішнікіної, І. Журавлі, В. Співаковського, О. Тімець та інших. Разом із тим питання випереджувального навчання як необхідної умови для формування предметних географічних компетентностей учнів науковцями розглядається дотично.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ролі методу випереджувального навчання у формуванні предметних географічних компетентностей учнів на уроках географії.

Виклад основного матеріалу.

Методика навчання, як і вся дидактика, переживає складний період: відбувається оновлення загальної середньої освіти; створюються нові концепції освіти, стандарти, в яких описано не лише зміст, а й вимоги до результатів навчання; ускладнюються соціально-професійні функції вчителя, гостро постає питання методичної майстерності, здатності творчо підходити до організації навчального процесу, здійснювати перехід від школи запам'ятовування до школи мислення і діяльності. Зокрема, в методиці навчання географії є питання, які потребують спеціальних досліджень: співвідношення досягнень педагогічної практики і теоретичних положень; оновлення методів, засобів і форм організації навчання. Педагогічний словник М. Ярмаченка (2001) розглядає поняття навчання як основний шлях одержання освіти, доцільно організований, планомірно і систематично здійснюваний процес оволодіння знаннями, уміннями і навичками під керівництвом педагогів, майстрів, наставників тощо. Тісно пов'язане з вихованням і проводиться в навчальних закладах та в ході виробничої діяльності [6, с. 333].

Проблема інтенсифікації навчання тісно пов'язана з розробкою та застосуванням у навчальному процесі нових педагогічних технологій, які детально визначають алгоритми застосування дидактичних інструментів, сприяють досягненню запрограмованого навчального результату. На сучасному етапі виникла необхідність розробити підходи до втілення в навчальний процес технологій нового етапу в розвитку методики навчання географії, які б сприяли формуванню знань учнів [1, с. 7].

Із досвіду впровадження активних форм організації навчальної діяльності учнів на уроках географії відомо, що однією з найбільш раціональних є запровадження випереджального методу проведення уроків. Саме за

допомогою цього методу розвиваються вміння та навички школярів засвоювати складний матеріал навчальної програми, формуються психологічні аспекти розвитку особистості.

Отже, основними особливостями випереджувального навчання є те, що учень перетворюється в суб'єкта пізнавальної діяльності, де спрацьовують механізми критичного мислення, а не експлуатація пам'яті. Навчальна діяльність учнів відбувається в єдності емпіричного і теоретичного пізнання, а процес здобуття знань будується на пріоритеті дедуктивного способу мислення. Основною формою навчальної діяльності виступає виконання навчальних завдань.

С. Лисенкова відкрила цікавий феномен: щоб зменшити об'єктивні труднощі засвоєння питань програми, треба випереджати їх введення в навчальний процес. Урок, який побудований на випереджальній основі, включає матеріал, який учні вже вивчили та самостійно ознайомилися з інформацією, яка лише має вивчатися. Тобто дидактика оперує поняттями, які розкривають суть випередження: частота випереджувальних завдань, віддаленість випередження (ближнє випередження – в межах уроку, середнє – в межах системи уроків, дальнє – в межах навчального курсу, міжпредметні випередження). За С. Лисенковою, складні теми починати треба не в час, який визначений програмою, а набагато раніше. Для кожної теми цей початок різний: паралельне («попутне») проходження складної теми, яка наближена до матеріалу, який вивчається; перспективне (те, що буде пізніше основою) вивчення теми подається на кожному уроці невеликими частинами (5-7 хвилин). Тема при цьому розкривається логічними переходами. В обговорення залучаються спочатку сильні, потім середні і лише потім слабкі учні. Тобто спрацьовує система: учні поступово навчають один одного [5, с. 8–17].

Школярів приваблює творча пізнавальна діяльність де розвивається їх творче мислення, вони здійснюють уявне експериментування, самостійний перенос знань для розв'язання нової задачі, проблеми, пошуку нових рішень. Крім того, в ході випереджального навчання в учнів розвиваються здібності комбінувати раніше відомі методи, способи рішення задач, проблем у новий комбінований комплексний спосіб. Їх прогностичні здібності – це здібності передбачати можливі наслідки рішень, які приймаються, а також установлення причинно-наслідкових зв'язків; це розвиток евристичності мислення, інтуїтивне осяяння, вміння висувати обґрунтовані рішення проблем, ставити експеримент не тільки в думках, а й у дії, генерувати нові ідеї, шукаючи можливі шляхи вирішення творчих завдань.

Обов'язковим складником творчості учнів є оволодіння вчителем методикою навчання географії та педагогічною майстерністю. Творчість учителя – необхідний елемент його професійної діяльності. Саме тому важливо вивчати та оволодівати педагогічними технологіями, які стають основою творчої діяльності учителя. Однією з найбільш ефективних, на нашу думку, є методика випереджувального навчання як необхідна умова для формування предметних географічних компетентностей.

В Українському педагогічному енциклопедичному словнику (2011) зазначено: «Компетентність у навчанні (лат. competentia – коло питань, в яких людина добре розуміється) набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо. Компетентність у науці як характеристика результатів навчання широко використовується в освітніх системах європейських країн, США та Канади. В останнє десятиріччя проблеми компетентнісноорієнтованої освіти розглядаються міжнародними організаціями – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Радою Європи, Організацією європейського співробітництва та розвитку, Міжнародним департаментом стандартів, які узагальнили доробок педагогів з усього світу» [2, с. 230]. О. Тімець визначає компетентність як «загальну здатність особистості, що базована на набутих знаннях, досвіді, цінностях, здібностях та уміннях, інтегративне, багатокомпонентне й багатогранне явище, що характеризує кожного індивідуума як суб'єкта, який реалізується в практичній діяльност» [8, с. 15].

Географічну компетентність учнів І. Журавля визначає як поняття багатогранне, яке включає в себе низку складових елементів. Під терміном «географічна компетентність

учня» слід розуміти його обізнаність у географічних закономірностях та глибокі знання з географії, вміння самостійно вирішувати конкретні географічні проблеми і практично використовувати набуті знання, знаходити правильні рішення, бути творчою особистістю з притаманними їй способами поведінки. Зокрема, це:

– пізнання просторово-часової єдності і взаємозв'язку в географічній оболонці, ландшафтах і природних, соціально-економічних, природно-техногенних об'єктах, процесах і явищах;

– застосування знань і навичок у суб'єктно-об'єктній діяльності;

– вміння оцінювати стан навколишнього середовища, усвідомлення особистісної ціннісно-поведінкової лінії в різних сферах життєдіяльності [4, с. 8].

На думку Л. Вішнікіної, технології випереджувального навчання в географії спрямовані на активізацію навчальної діяльності учнів, а для отримання високого рівня знань їх необхідно знайомити з додатковим або складнішим матеріалом, зміст якого виходить за межі програми, перевищує базовий рівень навчання. Перспективна тема дається на кожному можливому етапі. Коли тема стане основною, то розкриватися буде поступово, послідовно, з усіма причинно-наслідковими зв'язками і логічними переходами. Учні мають можливість навчати одне одного. Учителеві залишається організувати узагальнення теми за визначеними умовами. Таким чином, засвоєння матеріалу відбувається в три етапи:

1. Актуалізація майбутніх знань.

2. Уточнення нових понять, їх узагальнення і застосування.

3. Розвиток розумових прийомів і навчальних дій.

Таке розосереджене засвоєння навчального матеріалу забезпечує перехід знань у довгострокову пам'ять [1, с. 8].

Як відомо, основною формою організації навчання є урок. Найбільш поширений його тип – це комбінований урок. Істотним недоліком традиційних уроків географії є одноманітність їх проведення, шаблонність їх структури, встановлений регламент часу на кожний етап уроку. «Але в умовах впровадження нової системи навчальних досягнень учнів, особистісно зорієнтованого підходу до розвитку учнів потрібно використовувати нетрадиційні форми організації навчання, які здатні підвищити його ефективність, розвивати творчий потенціал учнів і вчителя, підвищувати інтерес учнів до предмета. Надзвичайно актуальним в умовах сучасного реформування освіти набуває організація інноваційної технології» [3, с. 4]. Тобто важливим елементом творчої діяльності вчителя, яка спрямована на результат, є вдалий розподіл часу, організація праці учнів на уроці, де випереджальні завдання поєднуються із застосуванням інтерактивних технологій навчання. Найбільш ефективними у випереджувальному навчанні вважаємо таку форму подачі матеріалу, як шкільна лекція (яка часто перетворюється на гру), підкріплена багатим демонстраційним матеріалом; бесіда, евристична бесіда, дискусія, обговорення проблемних ситуацій; рольові ігри, диспути, вікторини, робота з мультимедійними програмами, картами атласу, спеціальними робочими зошитами, комплексами опорних схем, індивідуальними картками-завданнями. «Учитель виступає в ролі менеджера – фахівця з керування навчальним процесом, організатором і консультантом. Учень, у свою чергу, на основі отриманої інформації розуміє процеси, що відбуваються в навколишньому світі, розвиває творчі здібності відповідно до своїх інтересів» [7, с. 12].

Для розвитку предметної географічної компетентності учні виконують випереджувальні завдання у формі доповідей або рефератів. Захист власних доповідей, рефератів розвиває навички роботи з додатковою літературою, інформаційними джерелами, де важливим є розвиток їх вмінь відстоювати свою позицію.

Ще одним із методів випереджувального навчання є учнівська презентація – це співпраця учителя з учнями, яка допомагає встановити тісний зв'язок між ними і включити учнів у зовсім нову сферу навчання, яка потребує від них високого рівня знань, умінь та навичок як із географії, так і з інформатики.

Досить суттєвим засобом здобуття предметної географічної компетентності учнями є організація навчальної роботи на контурних картах. Цей вид діяльності спрямований на вивчення нового матеріалу та перевірку знань. Зміст

роботи на контурних картах різноманітний. Так, у процесі вивчення окремих країн контурні карти можна використовувати для своєрідного конспектування розповіді учителя на уроці. Вивчаючи ту чи іншу країну, під час пояснення нового матеріалу учні позначають відповідними знаками все, що піддається картографуванню на бланковій контурній карті. У процесі закріплення вивченого матеріалу теж доречно використовувати контурну карту, наприклад настінну, коли вчитель виставляє цифри, що позначають географічні об'єкти, а учні на окремих аркушах записують їхні назви відповідно до нумерації. Можна запропонувати учням роботу з фрагментами контурних карт (суть цього виду роботи полягає в розпізнанні учнями географічних об'єктів за їхніми обрисами).

Міцні знання – це результат постійної праці. Важливим елементом формування міцних знань учнів є проведення уроків-заліків. Такі уроки вимагають системної підготовки як вчителя, так учнів. Учні отримують випереджувальні завдання, на які готують відповіді за таким алгоритмом:

1. Знайти матеріал із даної теми.
2. Виконати завдання на контурних картах.
3. Опрацьовувати статистичні дані.
4. Будувати стовпчикові та секторні діаграми.
5. Робити математичні розрахунки.
6. Аналізувати роботу, робити висновки й узагальнення.

Географія – шкільний предмет, що, перш за все, формує людину, яка повинна орієнтуватися в просторі, різнобічно вивчаючи людське суспільство, крім того, дає широкі можливості для формування життєвих компетентностей. Залежності від змісту уроку підбираються такі методи, які, по-перше, забезпечать якнайкраще запам'ятовування учнями матеріалу, і, по-друге, забезпечать учням можливість використовувати набуті знання і навички в подальшому житті.

Пропонуємо зразок структури уроку із соціально-економічної географії. Тип уроку: вивчення нового матеріалу. Форма організації навчання: випереджувальне навчання (інтерактивний метод «Ажурна пилка»).

Тема: Столичний економічний район.

Мета: ознайомити учнів з особливостями ЕГП, складом території, природними умовами й ресурсами, населенням району; на основі опорних знань учнів визначити галузі спеціалізації району, допоміжні галузі та економічні зв'язки; розвивати базові знання учнів, спостережливість, уміння роботи із статистичними, картографічними матеріалами; виховати в учнів організованість, ініціативність, вміння роботи в команді.

Обладнання: економічна карта України, опорний конспект, атлас, статистичні таблиці.

СТРУКТУРА УРОКУ

І. Підготовчий етап (організаційний)

ІІ. Повідомлення теми, мети, завдань уроку (4 хв).

ІІІ Основний етап (власне урок)

Вивчення нового матеріалу:

Розповідь учителя (8 хв.):

ЕГП, склад території району.

Природні умови і ресурси району.

Населення.

Звіт про виконання випереджувальних завдань (метод «Ажурна пилка») (15 хв.):

1. Галузі спеціалізації економічного району.
2. Галузі спеціалізації АПК.
3. Промислові райони та вузли.
4. Транспорт та зовнішні зв'язки.
5. Проблеми та перспективи економічного розвитку району.

ІІІ. Закріплення вивченого матеріалу

Фронтальна бесіда (10 хв.)

1. Які чинники визначають спеціалізацію та місце Столичного району в країні?
2. Чому чорна та кольорова металургія не є галузями спеціалізації у Столичному районі ?
3. Чому в районі розвинуте точне і неметаломістке машинобудування?
4. Які чинники визначають спеціалізацію лісовиробничого комплексу району?
5. Яку роль у розвитку відіграє місто Київ?
6. Якого типу сільське господарство розвивається в Столичному районі? Які сільськогосподарські культури вирощують у районі?
7. Чому галузями спеціалізації району є харчова і легка промисловість?

Які основні проблеми Столичного району?

VI. Підведення підсумків уроку, повідомлення домашнього завдання, враховуючи випереджувальні завдання (3 хв.).

V. Рефлексія (5 хв.)

Висновки з проведеного дослідження. Отже, випереджувальне навчання на уроках

географії сприяє формуванню предметних географічних компетентностей, сприяє вдосконаленню педагогічної техніки вчителя, що забезпечує його плідну взаємодію з учнями. Питання впровадження випереджувального навчання у вищій освіті буде предметом наших наступних розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вішнікіна Л. П. Нові навчальні технології в географії Краєзнавство. Географія. Туризм. 2007. № 1. С. 7–10.

2. Гончаренко С. У. Українськиий педагогічний словник. 2-ге вид., доп.і випр. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.

3. Єрьоміна В. Використання активних форм навчальної діяльності на уроках географії. Краєзнавство. Географія. Туризм. № 45(578). 2008. С. 3.

4. Журавля І Розвиток географічної компетентності учнів. Краєзнавство. Географія. Туризм. № 15. 2009. С. 3–7.

5. Лысенкова С.Н. Методом опережающего обучения: Кн. Для учителя: Из опыта работы. Москва: Просвещение, 1988. 192 с.

6. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.

7. Співаковський В. Навчання на результат. Краєзнавство. Географія. Туризм. № 1(486). 2007. С. 11–13.

8. Тімець О.В. Теорія і практика формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра пед. наук. Умань, 2011. 487 с.